Bat. Gen.
XXI
493

G. K. N.

Aankondiging van Wallace, The Malay archipelago. (Engelsche en Hollandsche uitgave.)

Pp. 287.000

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QP CARD 10

PERPUSTAKAAN
Tanggal : 30-7-2010
Nomor Induk : 11264/PA-Museum/10
BIB - ID : 0010-41526260
ITEM - ID : 0310 180930
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXI
403

XXI
403

BOEKAANKONDIGING.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

BOEKAANKONDIGING.

The Malay Archipelago: the land of the orang utan and the bird of paradise, a narrative of travel, with studies of man and nature, by Alfred Russel Wallace, in 2 vol. London. Macmillan & Co. 1869.

Insulinde, het land van den orang oetan en den paradijsvogel, door Alfred Russel Wallace; uit het Engelsch vertaald en van aanteekeningen voorzien, door Prof. P. J. Veth. Amsterdam. P. N. van Kampen. 1869. Aflevering 1—3.

De reizen van den heer Wallace, die buitenslands reeds zeer de aandacht hebben getrokken, mogen ook wel eens opzettelijk in dit tijdschrift ter sprake gebracht worden, te meer nu wij tevens eene vertaling van dit belangrijk werk kunnen aankondigen. De Heer W. bezocht den Indischen Archipel van 1854—1862, voorrnamelijk met het doel de natuurlijke historie dier gewesten te beoefenen en daarvoor verzamelingen te maken, waarbij de entomologie doorgaans op den voorgrond stond. Een zijner voornaamste bedoelingen was daarbij om juist door middel dezer studie een beter inzicht te erlangen in den geologischen samenhang der verschillende eilanden. Het verhaal van zijne reizen en de algemeene resultaten zijner nasporingen gaf hij eerst in 1869 in het licht. Het uitpakken, sorteeren en rangschikken zijner verzamelingen en de uitgave van een aantal beschrijvingen van deze en kleinere verhandelingen, daarop betrekkelijk, dit een en ander, in verband met eene zwakke gezondheid kort na zijne terugkomst in Europa, heeft hem weêrhouden dit zijn hoofdwerk vroeger in het licht te geven. «Daar de streken,» zegt hij, «die ik te beschrijven heb, niet veel bezocht zijn en er niet veel over geschreven is, en hun maatschappelijke en physische toestanden aan geen snelle veranderingen blootstaan, zoo geloof en hoop ik dat mijne lezers er veel meer bij zullen winnen dan verliezen, dat zij mijn boek geen zes jaren

BAT. GENOOTSCH.

vroeger gelezen en thans misschien alles daarvan vergeten zouden hebben.»

Het werk van W. is niet, zooals de meeste reisbeschrijvingen, in den vorm van een journaal of naar tijdsorde ingericht. Zijne reizen naar de verschillende eilanden werden door de jaargetijden en middelen van vervoer geregeld. Sommige eilanden bezocht hij twee- of driemaal, telkens na een' langen tusschentijd, ja soms moest hij tot vier keeren toe dezelfde reis maken. Om deze reden is het hem doelmatiger voorgekomen, zich niet aan de tijdsorde te houden, maar liever eene andere wijze van indeeling en behandeling te volgen. Zijn eerste hoofdstuk is eene inleiding over de physische geographie van den Indischen Archipel en zijn laatste eene algemeene schets van de menschenrassen aldaar en in de omliggende streken. Voorts is het geheele werk in vijf hoofdafdeelingen gesplitst. I. De Indo-Maleische eilanden, namelijk: het Maleisch Schiereiland en Singapore, Borneo, Java en Sumatra. II. De groep van Timor, namelijk de eilanden Timor, Flores, Soembawa en Lombok, met verscheidene kleinere. III. Celebes, met Boetoeng en de Soela-eilanden. IV. De Moluksche groep, omvattende: Boeroe, Ceram, Batjan, Djilolo en Mortai, met de kleinere eilanden Ternate, Tidore, Makian, Kajoa, Ambon, Banda, Goram en Matabello. V. De Papoesche groep, bevattende Nieuw Guinea met de Aroe- en Ke-eilanden, Maisol, Salwatti, Waigioe en verscheidene anderen. De reeks hoofdstukken over elk dezer groepen wordt door een hoofdstuk over de natuurlijke historie dier groep besloten. In die gedeelten vooral, maar overigens door het geheele werk heen, legt W. gedurig zijne groote ingenomenheid met de theoriën van Darwin aan den dag, die op zijne denkbeelden en beschouwingen een wezenlijken invloed hebben uitgeoefend.

Uit het bovenvermelde zal de lezer reeds eenigszins begrijpen, dat W.'s reizen in de eerste plaats belangrijk zijn voor de zoölogie, vooral voor de entomologie van den Indischen Archipel. De resultaten evenwel, op het gebied der zoölogie verkregen, brengen hem, in verband met opmerkingen omtrent de diepte der zee in verschillende streken van den Archipel, tot geheel nieuwe en zeer verrassende beschouwingen omtrent de physische geographie van deze gewesten. Ons bestek laat niet toe zelfs maar eene vluchtige schets daarvan te geven. Het zij genoeg hier aan te stippen dat hij den Indischen Archipel in twee groote afdeelingen splitst. De eerste omvat de eilanden Java, Bali, Sumatra, Borneo en de daar tusschen gelegene kleinere eilanden. Zij hebben, naar zijne voorstelling, in een vroeger geologisch tijdperk, een gedeelte uitgemaakt van het vasteland van Azië. Tot de tweede afdeeling behooren alle eilanden ten oosten van Borneo en van Bali. Hij beschouwt die als gedeelten van een vroeger Australisch vastland, schoon sommige misschien nooit werkelijk daarmede verbonden zijn geweest. Deze algemeene voorstelling van eene oostelijke en westelijke helft van den Indischen Archipel heeft W. zóó wel uitgewerkt en zóó door

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en door tot zijne eigene gemaakt, dat reeds andere schrijvers de linie van afscheiding tusschen de beide helften «Wallace's lijn» beginnen te noemen [1]).

Eene beoordeeling en waardeering van W.'s resultaten op het gebied der natuurlijke historie moet ik aan de beoefenaars dezer wetenschap overlaten. Het is mogelijk dat sommige zijner beschouwingen bij nader onderzoek ongegrond zullen blijken; doch zooveel is zeker dat hij een aantal ontdekkingen heeft gedaan en nieuwe feiten aan het licht gebracht, waardoor zijn boek eene groote waarde voor de wetenschap bezit. Ik wensch mij in deze aankondiging te bepalen tot hetgeen strekken kan, om den aard van W.'s werk in het algemeen eenigszins te leeren kennen, en tot eenige opmerkingen omtrent W.'s bijdragen voor de ethnologie van den Indischen Archipel; want ook op dit terrein ontbreekt het hier niet aan mededeeling van belangrijke feiten en beschouwingen. Ik laat daarom thans enkele uittreksels volgen, die als proeven mogen dienen.

Bl. 235 der vertaling leest men: «Ik keerde te water naar Palembang terug, en op zekeren dag in een dorp vertoevende, terwijl mijne boot gekalefaterd werd, had ik het geluk een mannetje, wijfje en jong van een der groote neushoornvogels machtig te worden. Ik had mijne jagers uitgezonden om te schieten, en terwijl ik nog aan het ontbijt zat, keerden zij terug en brachten mij een fraai en groot mannetje van Buceros bicornis. Een hunner verzekerde mij dat hij dezen vogel geschoten had terwijl hij bezig was het wijfje eten te geven, dat in de holte van een boom zat opgesloten. Ik had dikwijls in boeken melding gevonden van deze merkwaardige gewoonte en begaf mij dus onmiddellijk naar de aangeduide plaats, door onderscheidene inlanders gevolgd. Nadat wij eene rivier en een somp waren overgestoken, vonden wij een grooten, over een water hangenden boom, en aan de zijde waarheen hij overhelde, vertoonde zich, ter hoogte van omstreeks twintig voet, een klein hol en wat er uitzag als een hoop slijk, die naar mijne overtuiging had moeten dienen om het te groote hol op de rechte maat te brengen. Na eenige oogenblikken hoorden wij den krassenden kreet van een vogel daar binnen, en konden hem het witte einde van zijn' snavel naar buiten zien steken. Ik bood een gulden aan den eersten den besten die naar boven zou klimmen en den vogel met het jong of het ei er uithalen; maar allen verklaarden zij dat het te moeilijk was en waren zij bevreesd de proef te wagen. Ik keerde dus met grooten weêrzin naar het dorp terug, maar nauwelijks een uur daarna hoorde ik, tot mijne groote verbazing, een vreeselijk luid en schor gegil, en werd mij de vogel gebracht, tegelijk met een jong dat in het hol was gevonden. Dit was een allerzonderlingst voorwerp, zoo groot als een duif, maar zonder een spoor van

---

[1]) Proceedings of the Royal Geogr. Soc. Vol. XIII. N°. 4.

gevederte op eenig deel des ligchaams. Het was buitengewoon zacht en week, met een half doorschijnende huid, zoodat het meer geleek op een zak met gelei gevuld en met een kop en pooten er op gestoken, dan op een wezenlijken vogel. — De zonderlinge gewoonte van het mannetje, om het wijfje met het ei als vast te plakken en gedurende den geheelen broeitijd en totdat het jong kan uitvliegen, te voederen, is gemeen aan verschillende soorten van groote neushoornvogels, en is een dier feiten in de natuurlijke historie, waarin de waarheid in onwaarschijnlijkheid de verdichting voorbij streeft.» Eene fraaie afbeelding van wijfje en jong veraanschouwelijkt het hier verhaalde.

Omtrent de Flora van Borneo lezen wij bl. 135 der vertaling: «Onder de voortbrengselen van het plantenrijk, die Borneo oplevert, zijn er nog menige andere die de vermelding verdienen: in de eerste plaats de zonderlinge bekerplanten, die het geslacht Nepenthes der botanici uitmaken, en die hier den hoogsten trap van ontwikkeling bereiken. Men vindt ze in overvloed op elken bergtop, waar zij over den grond kruipen of zich aan struiken en dwergachtige boomen oprichten, terwijl hare sierlijke bekers aan alle zijden afhangen. Deze zijn somtijds fijn en rank, zoodat zij in vorm gelijken op de fraaie kantvormige spons der Philippijnsche eilanden (Euplectella), die thans zoo algemeen geworden is; somtijds kort en breed. Hunne kleur is groen, maar op allerlei wijzen getint en gemengd met rood en purper. De fraaiste die tot dusverre bekend zijn, worden gevonden op den Kina Baloe, in het Noordwesten van Borneo. De breede beker van Nepenthes rajah (radja) zal omstreeks drie liters water bevatten. Eene andere soort, Nepenthes Edwardsiana, heeft een nauwen beker, die twintig duim lang is, terwijl de plant zelve eene lengte van 20 voet bereikt»..... «Bloemen waren schaarsch, zooals gewoonlijk in de tropische bosschen het geval is, en slechts enkele malen ontmoette ik er die door vorm of kleur in het oog vielen. Ik merkte echter eenige fraaie klimplanten op, vooral een prachtige karmijnroode en gele Aeschynanthus, en eene schoone leguminose, die met trossen van groote purperroode bloemen prijkt, gelijkende op de bloemen der senneplanten Eens vond ik eene groep van kleine Anonaceeën van het geslacht Polyalthea, die te midden van het sombere woud een treffenden indruk maakten. Zij waren omstreeks 30 voet hoog en hare ranke stammen waren bedekt met groote, stervormige, karmijnroode bloemen, die er zich als guirlanden om slingerden en meer het aanzien hadden van eene kunstmatige versiering dan van een voortbrengsel der natuur.

«De bosschen zijn vol van reusachtige boomen, waarvan sommige cylindervormige, andere als door conterforten geschraagde, weder andere gegroefde stammen hebben, terwijl enkele malen de reiziger een zonderlingen vijgeboom ontmoet, wiens hoofdstam op zich zelven een geheel bosch van stammen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en luchtwortels vormt. Zeer enkele malen vindt men boomen die het voorkomen hebben als waren zij begonnen te groeien tusschen hemel en aarde, zoodat zij van hetzelfde punt wijd verspreide takken naar boven uitschieten en eene pyramide van dooreengeslingerde wortels, die 70 of 80 voet boven den grond aanvangt, naar beneden, terwijl deze wortels zich zoo ver in alle richtingen uitstrekken, dat men zich in het middelpunt kan plaatsen, met den stam van den boom juist boven zijn hoofd. Boomen van dien zonderlingen vorm vindt men overal in den Indischen Archipel.... Ik vooronderstel dat zij ontstaan als woekerplanten, uit zaden door een vogel meêgevoerd en in den vork van een' hoogen boom gevallen. Vanhier dalen luchtwortels neder, die den schragenden boom omvatten en ten laatste dood drukken, zoodat hij na verloop van tijd geheel wordt verdrongen door de nederige plant, die in den aanvang van zijn steun afhankelijk was. Dus vinden wij hier ook in het plantenrijk eene werkelijke worsteling om het leven, niet minder verderfelijk voor den overwonnene dan de worstelingen onder dieren, die wij zooveel gemakkelijker kunnen nagaan en begrijpen. Het voordeel van een' gemakkelijker toegang tot licht en lucht en warmte, dat op eene andere wijze aan klimplanten verschaft wordt, valt hier ten deel aan een woudboom, die de middelen bezit om het leven aan te vangen van eene hoogte die andere boomen slechts kunnen bereiken na lange jaren van groei, en nog wel alleen wanneer de val van een ouderen boom voor hen plaats heeft gemaakt. Men ziet hieruit hoe in het warme, vochtige en gelijkmatige klimaat der tropische gewesten de natuur zich elke bruikbare plek weet ten nutte te maken, en er de middelen verschaft voor de ontwikkeling van nieuwe levensvormen die met de gesteldheid dier plek overeenkomen».

Deze beschrijvingen munten ongetwijfeld uit door duidelijkheid en aanschouwelijkheid. Intusschen heeft W. er nog een paar afbeeldingen van de hier beschreven gewassen bijgevoegd, zoodat men zich eene alleszins klare voorstelling daarvan kan maken, waartoe ook nog de aanteekeningen van Prof. Veth over de hier vermelde Euplectella en Nepenthes bijdragen. Onvergelijkelijk is ook W.'s beschrijving van het bamboes, waar hij over het veelzijdig nut van dit gewas handelt, en zeker zal men nergens de doerian zoo voortreffelijk beschreven vinden als hier. Wij deelen hier nog het slot mede: «Dichters en volksleeraars, oordeelende naar onze Europeesche boomen en vruchten, beweren vaak dat hooge boomen altijd kleine vruchten dragen, zoodat haar val onschadelijk is voor den mensch, en dat de groote vruchten allen over den grond kruipen. Maar de waarheid is dat twee van de grootste en zwaarste bekende vruchtensoorten, de Brazilie-noot (Bertholletia) en de doerian, aan zeer hooge boomen groeien, waarvan zij nedervallen zoodra zij rijp worden, zoodat zij de inboorlingen dikwijls verwonden en somtijds dooden. Hieruit kunnen wij twee dingen leeren: vooreerst dat wij geene

algemeene gevolgen moeten trekken uit eene zeer eenzijdige kennis der natuur; en ten tweede, dat boomen en vruchten, evenzeer als de zoo verscheidene voortbrengselen van het dierenrijk, blijken niet uitsluitend te zijn ingericht voor het nut en het gemak van den mensch.»

Onderhoudend en aantrekkelijk zijn de verhalen van W.'s leven te midden der Inlanders en van zijn omgang met hen. Meermalen is de eene of andere belangwekkende bijzonderheid daar ingevlochten, die ons een helderen blik doet werpen in het karakter der volken, waaronder hij verkeerde. Hoog waardeeren wij zijn brandenden ijver voor de wetenschap, die hem allerlei ontberingen licht doet achten en menig ongemak verduren, terwijl hij zich door geen moeilijkheden of bezwaren laat afschrikken.

Groot is zijne ingenomenheid met Nederlandsch Indië. Java noemt hij de parel van alle tropische eilanden; over de Hindoesche oudheden, die men daar aantreft, is hij opgetogen van bewondering. Scherp doet hij het contrast uitkomen tusschen Nederlandsch Indië en het Portugeesch gedeelte van Timor, dat hij bezocht. Zoo zegt hij o. a. bij gelegenheid van zijn bezoek te Kajeli op Boeroe (II, bl. 124 vg.): «Den 4en Mei kwamen wij in de haven van Kajeli; een kanon werd afgevuurd, de kommandant van het fort kwam in eene inlandsche boot om de brievenmaal in ontvangst te nemen en bracht mij en mijne bagage aan land, daar de stoomboot weêr vertrok zonder te ankeren. Wij gingen naar het huis van den opziener, die van Amboina geboortig was, daar Boeroe een te onbeduidende plaats is om zelfs een Assistent-Resident waardig te zijn; evenwel stond het voorkomen van het dorp zeer ver boven dat van Delli, waar «Zijne Excellentie, de Gouverneur» gevestigd is. Het kleine fort, in volkomen orde, door nette grasperken en rechte wandelingen omringd, ofschoon slechts bemand door een dozijn Javaansche soldaten, met een adjudant tot bevelhebber, was een wezenlijk Sebastopol in vergelijking van de ellendige leemen wallen van Delli, met zijn talrijken staf van luitenants, kapitein en majoor. Niettemin was dit, evenals de meeste forten in de Molukken, oorspronkelijk door de Portugeezen zelven gebouwd. O Lusitanië! hoe zijt gij gevallen!»

Hoewel tegenwoordig de macht der Portugeezen, waarvan Camoëns eenmaal verwachtte dat zij alle Maleiers en Javanen voor zich zou doen zwichten, zóó diep is gedaald dat W. zich in zulke bewoordingen over hen uitlaat, geeft hij toch elders in zijn werk zijne bewondering te kennen over hetgeen deze natie vroeger in den Indischen Archipel heeft verricht. «Dit volk,» zegt hij, «schijnt een buitengewonen aanleg tot kolonisatie bezeten te hebben, en eene geschiktheid om den stempel zijner nationale eigenaardigheden te drukken op elke streek die het veroverde of waar het zich bloot tijdelijk vestigde». Hij maakt dit op o. a. uit hetgeen hij bij de Amboneesche Christenen waarnam, in wier gelaatstrekken en gewoonten niet

alleen een Portugeesch element predomineert, maar die ook in hun taal nog vele Portugeesche woorden hebben behouden. In eene noot op bl. 472 van het eerste deel, en ook elders, b.v. dl. II, bl. 192, vermeldt hij eenige van die woorden. Zij zijn echter voor een gedeelte niet slechts op de Ambonsche eilanden, maar overal in de Molukken bekend, enkele zelfs nog verder verbreid. Het woord *pombo* (duif) b.v. is ook in het Alfoersch der Minahassa en tot in de taal van het aangrenzend Bolaang Mongondou doorgedrongen. *Alfinete* (speld) is in den verbasterden vorm *pĕniti* zelfs te Singapore in gebruik. Omtrent het woord *mĕrinjo*, thans in de Maleische spreektaal algemeen verbreid en ook in Abdoellah's geschriften te vinden, merk ik in het voorbijgaan op, dat men den Portugeeschen oorsprong daarvan wel reeds heeft vermoed, maar dat tot dusverre nog niet is aangewezen, van welk Portugeesch woord het eigenlijk afkomstig is. Het beteekent, volgens Klinkert (Supplement op Pijnappel's Woordenboek): «schout, inspecteur van politie», en in de Molukken eene soort van bode van een' regent (zie de Reizen van Reinwardt en v. d. Crab). Het is van het Portugeesche *meirinho* = kanton- of districtsrechter, opperste gerechtsdienaar, dat uit het middeleeuwsch-Latijnsche *majorinus* is ontstaan. (Diez, Etymol. Wörterbuch der Romanischen Sprachen).

Ook over de Minahassa en hare bevolking vinden wij bij W. belangrijke mededeelingen. Van de laatste zegt hij o. a. (I, bl. 397).

«Het volk is nu het vlijtigste, vreedzaamste en meest beschaafde in den geheelen Archipel. Zij zijn het best gekleed, het best behuisd, het best gevoed en ontvangen de beste opleiding, en zij hebben eenige vorderingen gemaakt op den weg naar een hoogeren maatschappelijken toestand. Ik geloof dat nergens elders een voorbeeld bestaat van zulke treffende resultaten in een zoo korten tijd, resultaten die men geheel en al te danken heeft aan het stelsel van regeering, thans door de Nederlanders in hunne Oostindische bezittingen aangenomen. Het stelsel is van dien aard, dat men het een vaderlijk despotisme zou mogen noemen». Zijne verdere uitweidingen over dit «paternal despotism» laat ik achterwege. Zijn oordeel is in dit opzicht ongetwijfeld eenzijdig. Hoewel hij de verdiensten der zendelingen bij herhaling roemt, en erkent dat er veel is waarop zij trotsch mogen zijn, schijnt hij toch geneigd aan het Gouvernement in de eerste plaats de eer te geven van den hier geschetsten toestand. Bij zijne verdediging van het koffie-monopolie geeft hij ook eene minder juiste voorstelling van zaken. Waar is het dat de zendelingen vaak de medewerking van welgezinde ambtenaren ondervonden, waarover men o. a. Graafland «de Minahassa», II, bl. 25 vgg. raadplege Het is hier de plaats niet in bijzonderheden te treden om dit een en ander nader aan te toonen. Men zou dan al de beschouwingen en redeneeringen van W. moeten mededeelen en toetsen, en zoo zou ik de grenzen van een kort verslag verre te buiten gaan. Ik verwijs daarom belang-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

stellenden naar het onlangs verschenen geschrift van den heer Craandijk: «het Nederlandsch zendeling-genootschap in zijn willen en werken geschetst», Rotterdam, M. Wijt en Zoon, 1869, en de daar aangehaalde bronnen, waaronder vooral ook het werk van Graafland over de Minahassa in aanmerking komt. Het mag hier nog wel vermeld worden dat onlangs, bij gelegenheid der jaarvergadering van de Royal Geographical Society te Londen, de bekende president van dit genootschap, Sir Roderick Murchison, naar aanleiding van W.'s berichten, zich met grooten lof heeft uitgelaten over den arbeid der zendelingen in de Minahassa (Proceedings of the Royal Geograph. Soc., Vol. XIII, N°. 4. Vgl. ook Bickmore, «Travels in the East-Indian Archipelago», London, 1868, die daarover niet minder gunstig oordeelt).

«Er is één punt», zegt W., bl. 403, «dat naar mijne gedachte de zendelingen met zeer goede resultaten in physisch zoowel als in moreel opzicht ter harte zouden kunnen nemen. In deze schoone en gezonde landstreek en met overvloed van voedsel en levensbenoodigdheden, neemt de bevolking niet in dien graad toe als het behoorde. Ik kan dit slechts aan ééne oorzaak toeschrijven, namelijk aan sterfte van kinderen in de eerste levensjaren, ten gevolge van verwaarloozing terwijl de moeders in de plantages werken, en door algemeene onbekendheid met hetgeen voor de gezondheid van jonge kinderen vereischt wordt. De vrouwen werken alle, zooals zij steeds gewoon zijn geweest. Het valt haar niet hard, maar is, naar ik geloof, dikwijls een genoegen en ontspanning voor haar. Zij nemen dan hare kinderen mede, in welk geval zij die op de eene of andere lommerrijke plek op den grond laten rusten, terwijl zij nu en dan tot hen gaan om hun voedsel te geven, of zij laten hen te huis aan de zorg over van andere kinderen, die nog te jong zijn om te werken. Onder geene van deze omstandigheden kan er behoorlijk voor de kinderen gezorgd worden, en groote sterfte is het gevolg, die de toeneming der bevolking ver beneden het cijfer houdt, dat de algemeene welvaart van het land en de algemeenheid van huwelijken ons zou doen verwachten», enz. Deze verwaarloozing van jonge kinderen, die zelfs erger is dan W. ze hier voorstelt, heeft reeds lang de aandacht der zendelingen getrokken. Men zie daarover Graafland, «de Minahassa», I, bl. 174 vgg., die nog verscheidene andere oorzaken vermeldt, waardoor de bevolking zoo weinig is vooruitgegaan. Dat de zendelingen zich daaraan zeer gelegen laten liggen en de inlanders zelven het verkeerde van deze behandeling van kinderen beginnen in te zien, kan ook blijken uit een paar ingezonden stukken in de *Tjahaja sijang*, het Minahassisch maandblad, van 20 Januari en 18 Maart ll., waarvan het laatste geschreven is door een inlander, een districtshoofd.

Het tweede deel van W. 's werk, waarin hij zijne mededeelingen omtrent de Molukken voortzet en verder over de Kei (of beter Ké) en Aroe eilanden en Nieuw Guinea handelt, is mij niet minder belangrijk voorgekomen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

dan het eerste; ja wij vinden hier misschien nog meer wetenswaardigs omtrent land en volk, waarvan een en ander geheel nieuw mag heeten. Toch hadden wij hier en daar wel gewenscht, dat hij meer détails tot staving van zijn oordeel had bijgebracht of meer in bijzonderheden ware getreden. Zoo b.v. waar hij zegt, dat de bevolking der binnenlanden van Boeroe tot twee verschillende rassen behoort, terwijl hij hun onderscheidende kenmerken eerst later, op bl. 449, en dan nog slechts vluchtig opgeeft. Intusschen vermeldt W. meer bijzonderheden omtrent het uiterlijk der bevolking van verschillende eilanden, dan men in de meeste andere geschriften aantreft. Opmerkelijk zijn zijne berichten omtrent Papoesche of tot de Papoesche overhellende type, daar waar hij over de bevolking van een gedeelte van Halmaheira, Ceram en kleinere eilanden spreekt. In dit opzicht bespeuren wij bij hem veel overeenstemming met hetgeen Earl in zijn werk «the native races of the Indian Archipelago» heeft geschreven. Ook de heer Ludeking (Bijdragen van het Kon. Instituut, 1868, bl. 53 vgg.) kent aan de Alfoeren van Boeroe en Ceram in het algemeen eene nagenoeg Papoesche type toe. Zoolang wij evenwel niet meer détails vernemen omtrent het uiterlijk der onderscheidene stammen die deze eilanden bewonen, en vooral zoolang hunne taal niet voldoende bekend is, heeft de wetenschap nog niet veel gewonnen. Van de eigenlijke Papoes, waartoe hij ook de bewoners der Ké-eilanden rekent, zegt W.: «Tusschen de Maleische stammen, in wier midden ik eenige jaren geleefd had, en de Papoesche rassen, wier land ik nu was binnengetreden, kunnen wij met recht zeggen dat evenveel verschil bestaat, zoowel in zedelijk als physisch opzicht, als tusschen de Roodhuiden van Zuid-Amerika en de negers van Guinea aan de overzijde van den Atlantischen Oceaan.»

Op de zedelijke hoedanigheden, waardoor de Papoe zich naar zijne bevinding van den Maleier onderscheidt, legt W. nog meer gewicht dan op het physiek verschil. «Het treffend onderscheid van karakter,» zegt hij op bl. 193, «tusschen dit volk (de Ké-eilanders) en de Maleiers komt in menige kleine trekken aan den dag. Toen ik op zekeren dag in het bosch rondloolde, stond een oud man stil om naar mij te kijken, terwijl ik een insect ving. Hij stond zeer rustig tot ik het aan eene speld had gestoken en in mijne doos had geborgen, toen hij zich niet langer kon bedwingen, maar bijna tot op de helft van zijn lichaam gebogen, zich lucht gaf in een hartelijken schaterlach. Ieder zal dit voor een echten negertrek erkennen. Een Maleier zou hier gestaroogd en op een toon van verbijstering gevraagd hebben wat ik toch deed; want het ligt maar weinig in zijne natuur te lachen, daarbij nooit hartelijk, en nog minder over een vreemdeling of in diens tegenwoordigheid, wien echter zijn minachtende blikken en fluisterend geuite aanmerkingen nog minder aangenaam zijn dan de luidruchtigste openbaring van vroolijkheid. De vrouwen hier waren niet zoo schuw voor

PERPUSTAKAAN NASIONAL

vreemdelingen of tot zulk een staat van afzondering genoopt als bij de Maleische rassen; de kinderen waren vroolijker en hadden den «negergrijns» («nigger grin»), terwijl de door elkander schreeuwende stemmen der mannen en hun opgewondenheid naar aanleiding van zeer alledaagsche voorvallen, ten eenenmale verwijderd zijn van de algemeene stilzwijgendheid en achterhoudendheid der Maleiers.» Op bl. 206 lezen wij van de bewoners der Aroe-eilanden: «eenigen van hen waren op zekeren dag bij mij aan huis, en, daar ik lust had eens de proef te nemen wat soort van eten tripang wel zou zijn, kocht ik een paar, waarvoor ik zulk een overmatige hoeveelheid tabak betaalde, dat de verkooper zag dat ik een onervaren klant was. Hij kon echter zijn genoegen niet verbergen, maar toen hij het geurig kruid rook en de ruime handvol aan zijne makkers liet zien, grinnikte hij en vertrok zijn gezicht en gichelde nu en dan in stilte met een zeer veel zeggend gebaar. Ik had dikwijls te voren denzelfden misslag begaan, wanneer ik een Maleier voor de eene of andere kleinigheid betaalde. In geen geval evenwel was zijn genoegen aan zijn uiterlijk voorkomen te zien, terwijl alleen een houterige en domme aarzeling zijne verrassing aantoonde, die precies op dezelfde wijze aan den dag gelegd zou worden, hetzij men hem te veel of te weinig betaalde. Zulke kleine zedelijke trekken zijn van het grootste belang, als men ze in verband met physische vormen beschouwt,» enz. Bl. 447 vgg. leest men: «Over den verstandelijken aanleg van dit ras is het zeer moeilijk te oordeelen; maar ik ben geneigd het eenigszins hooger te stellen dan dat der Maleiers, niettegenstaande het feit dat de Papoes nog nooit eenige vordering gemaakt hebben op den weg naar beschaving. Men moet daarbij echter niet vergeten, dat de Maleiers sedert eeuwen onder den invloed gestaan hebben van Hindoesche, Chineesche en Arabische immigratie, terwijl het Papoesche ras alleen onderworpen is geweest aan den zeer gedeeltelijken en plaatselijken invloed van Arabische handelaars. De Papoe heeft veel meer levensenergie, hetgeen zeker zeer te hulp zou komen aan zijne intellectueele ontwikkeling. Papoesche slaven toonen geen intellectueele minderheid in vergelijking met Maleiers, maar eer het tegendeel, en in de Molukken worden zij dikwijls tot betrekkingen bevorderd, die een aanmerkelijk vertrouwen op den persoon vereischen. De Papoe heeft een grooter kunstzin dan de Maleier. Hij versiert zijn kanoes, zijn huis en bijna elk gereedschap van huiselijk gebruik met snijwerk, waaraan veel moeite besteed is, eene gewoonte die zelden gevonden wordt bij stammen van het Maleische ras.

«Wat gemoedstoestand en zedelijke gewaarwordingen betreft, schijnen, aan den anderen kant, de Papoes zeer ten achteren te zijn. Bij de behandeling hunner kinderen zijn zij vaak gewelddadig en wreed, terwijl de Maleiers bijna onveranderlijk vriendelijk, zachtzinnig zijn en nauwelijks

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ooit zich met het streven en de vermaken hunner kinderen bemoeien en hun volle vrijheid geven, op welken leeftijd ook zij aanspraak daarop wenschen te maken. Maar deze zoo vreedzame verhoudingen tusschen ouders en kinderen zijn ongetwijfeld grootendeels te wijten aan het onverschillig en apathisch karakter van het ras, dat de jongere leden nooit tot ernstig verzet tegen de oudere leidt, terwijl de strengere tucht der Papoes voornamelijk toegeschreven mag worden aan die grootere kracht en energie van geest, die altijd, vroeger of later, tot den opstand voert van den zwakkere tegen den sterkere, van het volk tegen zijne regeerders, van den slaaf tegen zijn meester of van het kind tegen zijne ouders.

«Het blijkt dus dat, hetzij wij hun physiek, moreele eigenaardigheden of intellectueelen aanleg beschouwen, de Maleische en Papoesche rassen merkwaardige verschilpunten en treffende tegenstellingen aanbieden. De Maleier is van eene korte gestalte, heeft eene bruine huid, sluik haar, geen baard en een glad, onbehaard lijf. De Papoe is langer, zwart van huid, heeft gekroesd haar, een baard en een harig lijf. De eerste heeft een breed gelaat, kleinen neus en platte wenkbrauwen, de laatste een lang aangezicht, een breeden en vooruitstekenden neus en naar voren staande wenkbrauwen. De Maleier is bloode, koel, achterhoudend en rustig, de Papoe is vrijmoedig, onstuimig, prikkelbaar en luidruchtig. De eerste is ernstig en lacht zelden, de laatste is vroolijk en een liefhebber van lachen; de een verbergt zijne aandoeningen, de ander legt ze aan den dag.

«Na dus eenigszins in bijzonderheden het groot physisch, intellectueel en moreel verschil tusschen de Maleiers en Papoes beschreven te hebben, moeten wij de bewoners der talrijke eilanden beschouwen, die niet zeer nauw met een van deze beide rassen overeenkomen. De eilanden Obi, Batjan en de drie zuidelijke schiereilanden van Djilolo hebben geen echt inheemsche bevolking, maar het noordelijk schiereiland wordt door een inlandsch ras bewoond, de zoogenaamde Alfoeren van Sahoe en Galela. Deze beide zijn geheel onderscheiden van de Maleiers en bijna evenzeer van de Papoes. Zij zijn lang en welgemaakt, met Papoesche gelaatstrekken en gekruld haar, zij zijn gebaard en harig van lichaam, maar even licht van kleur als de Maleiers. Zij zijn een vlijtig en ondernemend ras, telen rijst en groenten en zijn onvermoeid in het opsporen van wild, visch, tripang, parelen en schildpad.

«Op het groote eiland Ceram is ook een inheemsch ras, dat zeer gelijkt op dat van Noord-Djilolo. Boeroe schijnt twee onderscheidene rassen te bevatten, een volk dat korter van gestalte is, een rond gelaat heeft en eene Maleische physionomie, dat over de Soela-eilanden van Celebes kan gekomen zijn, en een langer, gebaard ras, dat op het Ceramsche gelijkt.

«Ver ten zuiden van de Molukken ligt het eiland Timor, door stammen bewoond, die den echten Papoe veel nader staan dan die der Molukken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

«De Timoreezen van het binnenland zijn donker bruin of zwartachtig met dik gekroesd haar en den langen Papoeschen neus. Zij zijn van gemiddelde statuur en eenigszins slanke personen. De algemeene kleederdracht is een lang stuk doek, om het middellijf gewonden, welks van franje voorziene uiteinden beneden de knieën hangen. Men zegt dat zij groote dieven zijn en de stammen zijn altijd in oorlog met elkander; maar zij zijn niet zeer moedig of bloeddorstig. Het gebruik van «*taboe*,» hier «*pomali*» genoemd, is zeer algemeen, daar vruchtboomen, huizen, geoogste gewassen en allerlei eigendommen door deze ceremonie, waarvoor men een zeer grooten eerbied heeft, tegen berooving beveiligd worden. Een palmtak, dwars voor een open deur gestoken, die aantoont dat het huis getaboed is, beschermt beter tegen diefstal dan ik weet niet hoeveel sloten en grendels. De huizen op Timor verschillen van die der mecste andere eilanden; zij schijnen geheel dak te zijn, daar het dak over de lage wanden heenhangt en den grond bereikt, behalve waar het afgesneden is om een ingang te maken. In sommige gedeelten van het westelijk uiteinde van Timor en op het kleine eiland Sëmau gelijken de huizen meer op die der Hottentotten, daar zij den vorm van een ei hebben, zeer klein zijn en de deur slechts ongeveer drie voet hoog is. Deze zijn op den grond gebouwd, terwijl die der oostelijke districten eenige weinige voeten hoog op palen staan. In hun prikkelbaren aard, luidruchtigheid en onbevreesd gedrag gelijken de Timoreezen sterk op de bevolking van Nieuw Guinea. Op de eilanden ten Westen van Timor, zoo ver als Flores en Sandelhout-eiland, vindt men een zeer gelijksoortig ras, dat zich ook oostwaarts uitstrekt tot Timor-laut, waar het echte Papoeras begint te verschijnen. De kleine eilanden Savoe en Rotti echter, ten Westen van Timor, zijn zeer merkwaardig, daar zij een verschillend en in sommige opzichten bijzonder ras bezitten. Deze lieden zijn zeer schoon, met welgevormde gelaatstrekken, en gelijken in menige eigenaardigheden op het ras, door vermenging van het Hindoesche of Arabische met het Maleische voortgebracht. Zij zijn stellig onderscheiden van de Timoreesche of Papoesche rassen, en moeten eerder in de Westelijke dan in de Oostelijke ethnologische afdeeling van den Archipel gerangschikt worden.

«Het geheele groote eiland Nieuw Guinea, de Ké en Aroe eilanden, met Maisol, Salwatti en Waigeoe, zijn bijna uitsluitend door de echte Papoes bewoond. Ik vond geen spoor van eenige andere stammen die 't binnenland van Nieuw Guinea bewonen, maar de kustbevolking is in sommige plaatsen vermengd met de bruinere rassen der Molukken. Hetzelfde Papoesche ras schijnt zich uit te strekken over de eilanden ten Oosten van Nieuw Guinea zoover als de Fidji eilanden.

«Ter beschouwing blijven nog over de zwarte rassen met wolachtig haar van de Philippinen en 't Maleisch Schiereiland, de eerste Negritos, de laatste

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Sĕmang genoemd. Ik zelf heb die lieden nooit gezien, maar uit de talrijke nauwkeurige beschrijvingen van hen die in 't licht gegeven zijn, is het mij niet moeilijk geweest mij te overtuigen, dat zij weinig verwantschap of gelijkenis met de Papoes hebben, waarmede zij tot hiertoe op ééne lijn werden gesteld. In de meeste karakteristieke bijzonderheden van aanbelang verschillen zij meer van den Papoe dan van den Maleier. Wat hun statuur betreft zijn zij dwergen; hun gemiddelde lengte is slechts 4 voet 6 duim tot 4 voet 8 duim, of 8 duim minder dan de Maleiers, terwijl de Papoes bepaald langer zijn dan de Maleiers. De neus wordt onveranderlijk voorgesteld als klein, plat of aan de spits opwaarts gebogen, terwijl het meest algemeene karakteristiek van het Papoesche ras is dat het een vooruitstekenden, grooten neus heeft, met de spits benedenwaarts gestrekt, zooals het in hun eigen ruwe afgodsbeelden onveranderlijk wordt voorgesteld. Het haar van deze dwergrassen komt overeen met dat der Papoes, maar evenzeer met dat der negers van Afrika. De Negritos en Sĕmang komen in physiek karakter zeer nauw overeen met elkander en met de Andamaneilanders, terwijl zij merkelijk van elk Papoesch ras verschillen.

«Eene zorgvuldige studie van deze verschillende rassen, waarbij ik ze vergeleek met die van Oost-Azië, de eilanden der Zuidzee en Australië, heeft mij tot eene vergelijkenderwijze eenvoudige beschouwing met betrekking tot hun oorsprong en verwantschap gebracht. Indien wij eene lijn trekken (W. verwijst hierbij naar de natuurkundige kaart, bij zijn werk gevoegd), ten Oosten van de Philippinen beginnende, vandaar langs de Westkust van Djilolo, door het eiland Boeroe, en zich om het westelijk einde van Flores krommend, en die zich daarop bij Sandelhout eiland terugbuigt om Rotti in te sluiten, zullen wij den Archipel in twee gedeelten splitsen, welker rassen scherp uitkomende eigenaardigheden hebben, die hen van elkander onderscheiden. Deze lijn zal de Maleische en al de Aziatische rassen afscheiden van de Papoes en van allen die de Zuidzee bewonen, en hoewel langs de verbindingslijn van weêrszijden immigratie en vermenging plaats hebben gevonden, is toch de splitsing over het geheel even goed bepaald en scherp geconstateerd als in de daaraan beantwoordende zoölogische indeeling van den Archipel in eene Indo-Maleische en Austro-Maleische streek.

«Ik moet kortelijk de redenen blootleggen, die er mij toe geleid hebben deze verdeeling der Oceanische rassen als eene ware en natuurlijke te beschouwen. Het Maleische ras, als een geheel, gelijkt ontwijfelbaar zeer op de bevolking van Oost-Azië, van Siam tot Mantschurië. Dit frappeerde mij sterk toen ik op het eiland Bali Chineesche handelaars zag, die de kleeding van het land hadden aangenomen en die nauwelijks te onderscheiden waren van Maleiers; en, aan den anderen kant, heb ik inboorlingen van Java gezien, die, in zoover als het physionomie betreft, zeer wel voor Chineezen konden doorgaan. Voorts hebben wij wederom den Maleischen stam, die

PERPUSTAKAAN NASIONAL

het best de type van het ras voorstelt, als bewoner van een deel van het vasteland zelf van Azië en tevens van die groote eilanden, die, daar zij met de aangrenzende deelen van het vasteland dezelfde species van groote mammalia bezitten, naar alle waarschijnlijkheid aan Azië verbonden zijn geweest gedurende de periode dat menschen het eerst de aarde bevolkten. De Negritos zijn ongetwijfeld een van het Maleische totaal verschillend ras; niettemin, daar sommigen van hen een deel van het vasteland en anderen de Andaman-eilanden in de golf van Bengalen bewonen, moeten zij beschouwd worden als, naar alle waarschijnlijkheid, eerder een Aziatischen dan een Polynesischen oorsprong te hebben.

«Wanneer ik mij nu tot de oostelijke deelen van den Archipel wend, dan vind ik, door mijne eigene waarnemingen te vergelijken met die der meest betrouwbare reizigers en zendelingen, dat een ras, in al zijn hoofdtrekken met de Papoes identisch, op alle eilanden aangetroffen wordt, zoo ver oostelijk als de Fidji eilanden; verderop is het bruin Polynesisch ras of de eene of andere tusschen beiden liggende type overal over de Zuidzee-eilanden verspreid. De beschrijvingen van deze laatste komen dikwijls nauwkeurig overeen met het karakteristieke der bruine inboorlingen van Djilolo en Ceram.

«In het bijzonder moet opgemerkt worden dat de bruine en zwarte Polynesische rassen ten zeerste op elkander gelijken. Hun gelaatstrekken zijn bijna dezelfde, zoodat portretten van een Nieuw-Zeelander of Tahitiër vaak kunnen dienen om een Papoe of Timorees nauwkeurig voor te stellen, waarbij de donkerder kleur en het meer kroeze haar der laatsten de eenige verschilpunten zijn. Beide rassen zijn lang van statuur. Zij stemmen overeen in hun liefde voor kunst en in den trant van hun versieringen. Zij zijn energiek, open, vroolijk en lachlustig, en verschillen in al deze bijzonderheden verre van de Maleiers.

«Ik geloof daarom dat de talrijke tusschen beiden liggende vormen, die op de ontelbare eilanden der Zuidzee voorkomen, niet bloot hun ontstaan te danken hebben aan eene vermenging dezer rassen, maar, tot zekeren trap, werkelijk intermediair zijn of punten van overgang vormen, en dat de bruine en de zwarte, de Papoe, de inboorlingen van Djilolo en Ceram, de Fidjiër, de bewoners der Sandwich-eilanden en van Nieuw-Zeeland, allen onderscheidene vormen zijn van één groot Oceanisch of Polynesisch ras.

«Het is echter zeer wel mogelijk en misschien waarschijnlijk, dat de bruine Polynesiërs oorspronkelijk het product waren van eene vermenging van Maleiers of van het een of ander lichtkleuriger Mongoolsch ras met de donkerkleurige Papoes; maar indien dit het geval is, dan heeft die vermenging plaats gegrepen in een zoo verwijderd tijdperk, en is zoo bevorderd door den voortgaanden invloed van physische voorwaarden en natuurkeus, (natural selection), die tot de bewaring van eene bijzondere type leidde

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die voor deze voorwaarden paste, dat het een blijvend en standvastig ras geworden is, met geen teekenen van gemengde afstamming, en dat zulk een beslist overwicht van Papoesch karakter vertoont, dat het zich het best als eene wijziging van de Papoesche type laat classificeeren. Het voorkomen van een beslist Maleisch element in de Polynesische talen heeft klaarblijkelijk niets te maken met eenige oude physische verbinding van dien aard. Het is in allen deele een verschijnsel van jongeren datum, dat zijn oorsprong heeft in de zwervende gewoonten van de Maleische stammen, en dit wordt bewezen door het feit dat wij tegenwoordig gebruikelijke moderne woorden van de Maleische en Javaansche talen in Polynesië in zwang vinden, zoo weinig vermomd door bijzonderheden van uitspraak, dat zij gemakkelijk te herkennen zijn, — niet bloot Maleische wortels, alleen te ontdekken door de moeitevolle nasporingen van den philoloog, zooals zeker het geval zou geweest zijn als hun invoering in een zoo verwijderd tijdperk had plaats gehad als de oorsprong van een zeer onderscheiden ras, — een ras dat van het Maleische evenzeer verschilt in intellectueele en moreele als in physische eigenaardigheden.

«In verband met dit punt is het van belang op de harmonie te wijzen die er bestaat tusschen de lijn van afscheiding der menschenrassen in den Archipel en die der producten van het dierenrijk van dezelfde streek, die ik reeds zoo ten volle heb blootgelegd en opgehelderd. Het is waar, de lijnen van splitsing komen niet nauwkeurig met elkander overeen; maar ik denk dat het een opmerkelijk feit is, en iets meer dan een bloot toeval, dat zij door hetzelfde district heen moesten gaan en elkander zoo nabij komen als zij doen. Indien ik echter gelijk heb in mijne onderstelling, dat de streek waar de verdeelingslijn van de Indo-Maleische en Austro-Maleische zoölogische terreinen nu getrokken kan worden, vroeger ingenomen was door eene veel uitgestrekter zee dan tegenwoordig, zoo zullen wij daarin eene goede reden zien waarom de rassen die het gebied van Azië en Polynesië bewonen, elkander nu moesten ontmoeten en zich voor een deel met elkander vermengen in de nabuurschap van die afscheidingslijn».

In het bovenstaande hebben wij een kort overzicht van de voornaamste ethnologische resultaten waartoe W. gekomen is. Er is echter eene groote bedenking tegen zijne afscheiding der Maleische volken van de Polynesiërs en hun verwantschap met de Oost-Aziatische volken in tegenstelling met gene. Ik bedoel hier de taal. Er kan hier toch niet bloot en alleen spraak zijn van een Maleisch element in de talen van Polynesië, d. i. die der bruine Polynesiërs van W., neen, deze talen zijn werkelijk met die van den Indischen Archipel verwant. Vandaar de term: Maleisch-Polynesische talen. In eene menigte wortels of stamwoorden, in woordvoeging, in haar gansche karakter stemmen de talen van den Indischen Archipel zeer overeen met de Polynesische, terwijl zij een gansch anderen stempel dragen dan

PERPUSTAKAAN NASIONAL

die van Azië, hetzij men de Indische, van het Sanskrit afkomstige, de Dravidische, Transgangetische of Chineesche talen neemt. De Polynesische talen hebben niettemin ook hare eigenaardige grammatische verschijnselen, die men niet in de talen van den Indischen Archipel of de Malajische talen, zooals ik ze met andere schrijvers noemen zal, aantreft. Een voornaam punt van onderscheid is het krachtiger klankstelsel der laatstgenoemde talen. Die der Papoes zijn nog te weinig bekend, om een beslissend oordeel te wagen. Von der Gabelentz, in zijn werk over de Melanesische talen, is evenwel geneigd ze als met de Polynesische verwant te beschouwen en Bleek zegt daarvan: «however different in vocabulary the Papuan languages are from the Polynesian dialects, the grammatical structure of the Polynesian and Papuan languages is evidently founded on the same basis [1]).» Als de verwantschap der Papoesche talen met de eigenlijk Polynesische later nader mocht blijken, dan zou dit een belangrijk bewijs zijn voor W.'s meening omtrent stamverwantschap van de volken die ze spreken, waarin hij van alle of meest alle andere schrijvers verschilt, die de Papoes en Polynesiërs scherp van elkander onderscheiden. Van overeenstemming in vele zeden en gewoonten tusschen Maleische volken en Polynesiërs heb ik nog niet eens gesproken. Ik kan er thans ook niet op ingaan, om niet al te uitvoerig te worden. Ik stip slechts even aan, dat het gebruik van het *pĕmali*, dat W. als iets karakteristieks van de Timoreezen schijnt te beschouwen, met verschillende wijzigingen en onderscheidene benamingen nagenoeg door den geheelen Archipel bekend is. Ook een dergelijken eigenaardigen vorm der huizen als die in sommige streken van Timor, vindt men elders in den Archipel, met name op Engano.

Het vermoeden van W. dat de Papoes een' grooter intellectueelen aanleg zouden hebben dan de Maleische volken, is voornamelijk gegrond op hun meerdere levendigheid. Wij hebben echter veel meer feiten noodig om dit nader te bevestigen. Van den aanleg der Maleische volken, bepaaldelijk van Javanen, Dajaks en Bataks, weet men thans genoeg om dien vooral niet laag te stellen. Bovendien komen mij zulke vergelijkingen van den aanleg van het eene volk met dien van een ander altijd zeer gewaagd voor; de omstandigheden hebben daarop te veel invloed. Kent men die niet tot in kleine bijzonderheden, dan hebben vergelijkingen van dien aard, naar het mij voorkomt, weinig waarde voor de wetenschap. Ook dat de Papoes meer gevoel voor kunst of kunstzin zouden hebben dan de Maleische volken is moeilijk zoo gereedelijk te beamen, als men zich, om maar iets te noemen, de kunstvaardigheid der Palembangers, van eenige bewoners der Padangsche Bovenlanden en van verscheidene andere natiën van den

---

[1]) Catalogue of Sir George Grey's Library, London, 1858, Vol. II, Part. II. Vgl. Von der Gabelentz, die Melanesischen Sprachen, Leipzig, 1860, bl. 266.

Archipel voor den geest brengt. Wat de Javanen betreft, heeft Prof. Veth, in eene aanteekening op bl. 211 reeds terecht opgemerkt, dat het hun niet aan kunstzin ontbreekt, en daarbij op de vijandschap van den Islam tegen alle beeldende kunst gewezen, hetgeen men bij de beoordeeling van alle Mohammedaansche natiën in den Archipel wel in aanmerking mag nemen.

Gaarne zouden wij nog eene poos bij W.'s verblijf op Nieuw Guinea stilstaan, indien deze aankondiging niet reeds te lang ware geworden. Voor het onderzoek van Nieuw Guinea gaan in onzen tijd meer en meer stemmen op. In de voorlaatste aflevering van Petermann's «Geographische Mittheilungen» over 1869 kan men zien, hoe ernstig tegenwoordig de aandacht van een deel der Duitsche bevolking van Nieuw Holland op dat eiland gevestigd is, en hoe het voor het stichten van eene Duitsche kolonie wordt aanbevolen. Voor de kennis van Nieuw Guinea hebben de Nederlanders ongetwijfeld reeds veel gedaan, al is het dan ook op verre na niet genoeg. Het zou in tusschen aangenamer zijn indien wij zelven de nog overige groote leemten konden aanvullen, dan dat wij die taak aan onze naburen of aan Australische kolonisten moesten overlaten.

W. is een ijverig verdediger van het cultuur-stelsel op Java, en in het algemeen van de monopoliën van het Gouvernement, zoodat menigeen zich in zijne politieke beschouwingen niet zal kunnen vinden. In dit opzicht heeft de vertaler voor de noodige toelichting en terechtwijzing gezorgd.

Aan het einde van zijn boek treedt W. in eene korte vergelijking van den maatschappelijken toestand in zijn vaderland met dien der onbeschaafde volken, in wier midden hij zoolang had verkeerd. Zijn resultaat is, dat, hoe groot ook de vooruitgang der Europeesche maatschappij moge zijn wat het intellectueele en materiëele betreft, die op moreel gebied daaraan in het geheel niet beantwoordt, zoo weinig zelfs dat hij zegt: «vergeleken met onze verbazende vorderingen in de natuurwetenschappen en hun practische toepassing, blijft ons stelsel van regeering, van regtsbedeeling, van nationale opvoeding en onze gansche maatschappelijke en zedelijke organisatie in een staat van barbaarschheid.» Dat er eenige waarheid ligt in zijne beschouwingen, valt niet te miskennen; aan den anderen kant vergeet hij hier te veel de weldaden van eene geordende maatschappij en let te weinig op de schaduwzijden in het leven der onbeschaafde volken, schaduwzijden, waarvan hij in dit werk uit eigen ervaring genoeg heeft verhaald.

In een aanhangsel geeft W. nog een en ander over de crania en de talen der menschenrassen van den Indischen Archipel. Over de eerste is hij zeer kort, het medegedeelde bedraagt nog geen vier bladzijden. Zijne linguistische bijdragen bepalen zich tot woordenlijsten. Wij ontvangen hier echter slechts ongeveer de helft der woordenlijsten die hij verzameld had, daar het overige door toeval verloren is gegaan. Eerst geeft hij 9 woorden uit 59 talen en daarna nog 117 woorden uit 33 talen van den Indischen

Archipel. De volijverige man liet ook de linguistiek niet buiten zijne bemoeiingen. Terwijl wij hem voor het geleverde dankbaar zijn, doet het ons intusschen leed dat die woordenlijsten niet nauwkeuriger zijn. Wat de Maleische en inzonderheid de Javaansche en Makassaarsche woorden aangaat, valt dit elken beoefenaar dier talen spoedig in het oog. Vergelijking met woordenlijsten van de talen der Minahassa en Molukken, vooral met die van wijlen den zendeling van Ekris [1]), wiens veeljarig verblijf op Ceram hem beter dan W. in de gelegenheid had gesteld de daar en op enkele naburige eilanden gesprokene talen te leeren kennen, doet ons nog nader zien, dat wij W.'s woordenlijsten niet dan met groote omzichtigheid kunnen gebruiken. Goede, groote teksten, waar het noodig is met vertaling en aanteekeningen, zijn echter van veel meer waarde dan bloote woordenlijsten. Voor de talen der Molukken en het gansche oostelijke gedeelte van den Archipel ontbreekt het daaraan nog geheel. Wat die van Celebes betreft, zoo hebben wij thans eenige stukken in dialecten der Minahassa, ons door de heeren Wilken en Riedel geschonken [2]). Inzonderheid belangrijk is hetgeen de heer Matthes ons van het Makassaarsch heeft doen kennen, door Prof. Veth terecht een reuzenwerk genoemd. Uitvoerige Boegineesche teksten hebben wij ook reeds van zijne hand ontvangen, ja nog onlangs gaf hij eene voor de kennis dier taal en voor alle beoefenaars der land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië zeer belangrijke bijdrage in het licht [3]). Hetgeen hij tot dusverre heeft gepraesteerd doet ons des te meer verlangen naar de uitgave zijner Boegineesche spraakkunst en van zijn woordenboek dier taal. Het wordt hoog tijd dat wij Nederlanders, ook ten behoeve der ethnologie van den Indischen Archipel, ons nog veel meer dan ooit te voren gelegen laten liggen aan de linguistiek dier gewesten. Eene comparative spraakkunst van de voornaamste talen, b.v. zooals Caldwell die van de Dravidische gaf, zal nog wel lang tot de pia vota moeten behooren; op het tegenwoordig standpunt der wetenschap is zij nog eene onmogelijkheid.

Het moet allen die wenschen dat de belangstelling in de land- en volkenkunde van den Indischen Archipel nog meer algemeen worde bij onze landgenooten, wel aangenaam zijn, dat Prof. Veth zich met de niet altijd even gemakkelijke taak eener vertaling van W.'s uitmuntend geschrift heeft belast. Het is niet te veel gezegd dat hiermede in eene wezenlijke be-

---

[1]) In de „Mededeelingen van het Nederlandsch Zendelinggenootschap", Deel 8 en 9

[2]) Ook een stukje in de taal van Holontalo (Gorontalo) en een ander in het Sangi Siawoesch dialect gaf de Hr. Riedel in het „Tijdschr. v. h. Bat. Gen.", Dl. 16 en 18.

[3]) „Over de Wadjorezen met hun handels- en scheepswetboek", Makassar, 1869 (met inleiding, vertaling en aanteekeningen).

hoefte is voorzien. W.'s werk toch gaat, bij al het voortreffelijke waardoor het zich onderscheidt, nu en dan mank aan eenzijdige beschouwingen en ook heeft hij hier en daar misslagen in feiten begaan, waarop in de aanteekeningen bij de vertaling steeds behoorlijk is gelet. Waar het te pas kwam, vindt men de noodige verbetering of terechtwijzing. Bovendien heeft de oorspronkelijke tekst een aantal termen en wetenschappelijke benamingen, die voor niet-deskundigen dikwijls eene vertaling en toelichting zeer wenschelijk maken. De vele afbeeldingen, waarmede W. zijn werk heeft verrijkt, zijn alle ook in de vertaling opgenomen. De natuurkundige kaart van den Ind. Archipel, die aan de vertaling is toegevoegd, onderscheidt zich door nauwkeurigheid en netheid zeer gunstig boven die van het oorspronkelijk werk. Hartelijk wenschen wij dat deze zoo nuttige arbeid van Prof. Veth veel moge bijdragen tot de bevordering der kennis van Nederlandsch Indië, en dat W.'s ijverige nasporingen voor velen een spoorslag mogen zijn tot onderzoek en studie op een gebied, waar nog zooveel te verrichten valt.

G. K. N.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN INSTITUT TEKNOLOGI BANDUNG

